

Sygn. akt I UK 300/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 16 stycznia 2014 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Zbigniew Korzeniowski (przewodniczący)

SSN Małgorzata Wrębiakowska-Marzec

SSA Agata Pyjas - Luty (sprawozdawca)

w sprawie z odwołania W. G.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych
z udziałem E. G.,
o prawo do niezrealizowanych świadczeń,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 16 stycznia 2014 r.,
skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 27 lutego 2013 r.,

uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 24 stycznia 2012 r. Sąd Okręgowy Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w C. oddalił odwołanie ubezpieczonego W. G. od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z dnia 15 marca 2011 r., którą organ rentowy odmówił ubezpieczonemu prawa do świadczenia przedemerytalnego z uwagi na brak 40 – letniego okres uprawniającego do emerytury, a wymaganego w myśl art. 2 ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 30 kwietnia 2004 roku o świadczeniach przedemerytalnych (Dz.U. Nr 120, poz. 1252).

Rozpoznając odwołanie ubezpieczonego, w którym podnosił on, że posiada określony w art. 2 ust. 1 pkt 6 ustawy o świadczeniach przedemerytalnych 39- letni okres uprawniający do emerytury, Sąd Okręgowy ustalił, że W. G. był zatrudniony w zakładzie Kamieniarstwo [...] A. Ś., która to działalność z dniem 7 czerwca 2010 r. została wykreślona z ewidencji działalności gospodarczej z powodu śmierci A. Ś. Następnie w dniu 9 czerwca 2010 r. roku w ewidencji działalności gospodarczej prowadzonej przez Wójta Gminy G, dokonano wpisu pod numerem [...] o treści Firma „Ś.” s.c. [...]. Jako datę rozpoczęcia działalności gospodarczej wskazano 10 czerwca 2010 r. Firma „Ś.” s.c. działalność produkcyjno - usługową prowadziła na bazie zakładu kamieniarskiego A. Ś. zatrudniając część jego byłych pracowników. Ubezpieczony otrzymał świadectwo pracy stwierdzające ustanie stosunku pracy w związku z wygaśnięciem stosunku pracy. Od dnia 11 czerwca 2010 roku ubezpieczony był jest w Powiatowym Urzędzie Pracy, a zasiłek dla bezrobotnych pobierał od 19 czerwca 2010 r. W tak ustalonym stanie faktycznym Sąd Okręgowy uznał odwołanie za bezzasadne, przyjmując, że w niniejszej sprawie nie ma zastosowania art. 2 ust. 1 pkt 6 ustawy z dnia 30 kwietnia 2004 roku o świadczeniach przedemerytalnych (Dz.U. Nr 120, poz. 1252), przewidujący 39-letni staż uprawniający do emerytury, liczony na dzień 31 grudnia roku poprzedzającego rozwiązanie stosunku pracy, albowiem ma on zastosowanie w przypadku rozwiązania stosunku pracy stosunku pracy w sytuacji likwidacji pracodawcy lub niewypłacalności w rozumieniu przepisów ustawy o ochronie roszczeń pracowniczych w razie niewypłacalności pracodawcy, a taka sytuacja w niniejszej sprawie nie zachodzi. Zgodnie bowiem z art. 63² § 3 k.p., § 1 tego przepisu, dotyczący wygaśnięcia umów o pracę z pracownikami w chwili śmierci

pracodawcy nie ma zastosowania w razie przejęcia pracownika przez nowego pracodawcę na zasadach określonych w art. 23¹ k.p., a w niniejszej sprawie, wbrew twierdzeniom córki zmarłego A. Ś., jego pracownicy zostali przejęci przez nowego pracodawcę i nastąpiło klasyczne przejście zakładu pracy na innego pracodawcę.

W wyniku rozpoznania apelacji ubezpieczonego Sąd Apelacyjny zmienił zaskarżony wyrok oraz poprzedzającą go decyzję organu rentowego w ten sposób, że przyznał E. G. – żonie ubezpieczonego W. G., który zmarł w toku postępowania apelacyjnego, prawo do niezrealizowanego świadczenia przedemerytalnego należnego jej mężowi za okres od dnia 21 grudnia 2010 r. do dnia 8 stycznia 2013 r.

Opierając się co do zasady na ustaleniach faktycznych poczynionych przez sąd pierwszej instancji, sąd odwoławczy nie podzielił stanowiska tego sądu, że stosunek pracy W. G. nie został rozwiązany z powodu likwidacji zakładu pracy. Według Sądu Apelacyjnego stosunek pracy pracowników zatrudnianych przez A. Ś. wygasł z dniem 24 maja 2010 roku. Po zarejestrowaniu bowiem działalności w formie spółki cywilnej przez A. Ś. – M. i A. Ś., spółka ta zatrudniła nowych pracowników, nadto przedmiotem wpisu dokonanego w dniu 9 czerwca 2010 roku o treści „Ś.” nie była działalność identyczna jak firmy A. Ś., powstał zatem zupełnie nowy podmiot gospodarczy. Ponadto powstanie nowej firmy nastąpiło po ponad 2 tygodniach od ustania stosunku pracy pracowników A. Ś., nie nastąpiło zatem przejęcie pracowników przez nowego pracodawcę, jak to błędnie przyjął Sąd Okręgowy. Sąd Apelacyjny powołał się przy tym na wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 marca 2012 roku (LEX nr 1213417), zgodnie z którym, jeżeli stosunek pracy osób zatrudnionych przez osobę fizyczną nie był wykonywany w oparciu o jednostkę organizacyjną, którą można by uznać za zakład pracy w znaczeniu przedmiotowym, to w skład spadku nie wchodzi taki zakład pracy, nie zostaje więc przejęty przez spadkobierców w drodze dziedziczenia i w wyniku śmierci pracodawcy dochodzi do wygaśnięcia stosunku pracy, tak jak każdego prawa czy obowiązku majątkowego nie podlegającego dziedziczeniu. W tych okolicznościach w niniejszej sprawie zostały spełnione łącznie wszelkie przesłanki niezbędne do przyznania prawa do spornego świadczenia, określone w przepisach ustawy z dnia

30 kwietnia 2004 roku o świadczeniach przedemerytalnych (Dz.U. z 2004 r. Nr 120, poz. 1252 ze zm.), w szczególności w art. 2 ust. 1 pkt 6 tej ustawy, zgodnie z którym prawo do świadczenia przedemerytalnego przysługuje osobie, która do dnia 31 grudnia roku poprzedzającego rozwiązanie stosunku pracy lub stosunku służbowego, z powodu likwidacji pracodawcy lub niewypłacalności pracodawcy, w rozumieniu przepisów o ochronie roszczeń pracowniczych, w razie niewypłacalności pracodawcy, u którego była zatrudniona lub pozostawała w stosunku służbowym przez okres nie krótszy niż 6 miesięcy, posiadała okres uprawniający do emerytury wynoszący co najmniej 34 lata dla kobiet i 39 lat dla mężczyzn.

Przyznanie prawa do niezrealizowanego świadczenia na rzecz E. G., żony ubezpieczonego, Sąd Apelacyjny uzasadnił treścią art. 136 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 roku o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (tekst jednolity: Dz.U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227 ze zm.), zgodnie z którym w razie śmierci osoby, która zgłosiła wniosek o świadczenie określone ustawą, świadczenia należne jej do dnia śmierci wypłaca się małżonkowi, dzieciom, z którymi prowadziła wspólne gospodarstwo domowe, a w razie ich braku – małżonkowi dzieciom, z którymi osoba ta nie prowadziła wspólnego gospodarstwa domowego, a w razie ich braku - innym członkom rodziny uprawnionym do renty rodzinnej lub na których utrzymaniu pozostawała ta osoba, które to osoby, w myśl ust. 2 tego przepisu, mają prawo do udziału w dalszym prowadzeniu postępowania o świadczenia nieukończonego wskutek śmierci osoby, która o te świadczenia wystąpiła.

W skardze kasacyjnej od powyższego wyroku organ rentowy, zaskarżając wyrok w całości, zarzucił Sądowi Apelacyjnemu naruszenie przepisów prawa materialnego poprzez ich błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie, a to art. 136 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 roku o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (tekst jednolity: Dz.U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227 ze zm.) w związku z art. 11 pkt 1 ustawy z dnia 30 kwietnia 2004 r. o świadczeniach przedemerytalnych (Dz.U. Nr 120, poz. 1252 ze zm.), i przyznanie niezrealizowanego świadczenia przedemerytalnego żonie zmarłego ubezpieczonego, pomimo, że powołany przepis ustawy o emeryturach i rentach z

Funduszu Ubezpieczeń Społecznych nie znajduje odpowiedniego zastosowania w sprawach nieuregulowanych w ustawie o świadczeniach przedemerytalnych. Wskazując na powyższy zarzut skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i orzeczenie co do istoty sprawy poprzez oddalenie apelacji w stosunku do E. G., która wstąpiła do procesu w miejsce zmarłego ubezpieczonego oraz o zasądzenie kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

W opinii skarżącego przepis, wskazany przez sąd drugiej instancji jako podstawa przyznania świadczenia żonie zmarłego ubezpieczonego nie ma zastosowania w przypadku osoby ubiegającej się o świadczenie na podstawie ustawy o świadczeniach przedemerytalnych, albowiem ustawa ta nie zawiera przepisu regulującego kwestię świadczeń niezrealizowanych ze względu na śmierć osoby uprawnionej do wszczęcia postępowania o te świadczenia, a zgodnie z art. 11 tej ustawy, w sprawach nieuregulowanych w ustawie stosuje się odpowiednio przepisy art. 78-81, art. 88-94, art. 98, art. 103 ust. 3, art. 114, art. 116 ust. 1b i 2, art. 117 ust. 1-4, art. 118 ust. 1-5, art. 121, art. 122 ust. 1, art. 124, art. 125a, art. 128, art. 129 ust. 1, art. 130 ust. 2 i 3, art. 132, art. 133, art. 134 ust. 1 pkt 1, 2, 4 i 5 oraz ust. 2 pkt 2 i 3, art. 135, art. 136b-140, art. 141 ust. 1-3 i art. 142-144 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. W katalogu tym ustawodawca nie przewidział zatem odesłania do art. 136 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, który - jak wskazano wyżej - reguluje problem wypłaty świadczeń niezrealizowanych, przysługujących na podstawie tej ustawy o emeryturach i rentach. W sprawach o prawo do świadczenia przedemerytalnego, w sytuacji braku podstawy prawnej do przejścia roszczenia o to świadczenie na następców prawnych, takie roszczenia wygasają. W związku z powyższym w niniejszej sprawie, na gruncie przepisów procesowych żona zmarłego miała prawo do wstąpienia do procesu, jednak w braku podstawy materialno - prawnej do uwzględnienia jej roszczenia, Sąd Apelacyjny powinien był na mocy art. 385 k.p.c. oddalić apelację.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna jest uzasadniona wobec trafnie podniesionego zarzutu naruszenia wskazanych w skardze kasacyjnej przepisów prawa materialnego.

Rozważania w niniejszej sprawie wypada rozpocząć od wskazania, że świadczenie przedemerytalne przysługuje na warunkach określonych w art. 2 ustawy z dnia 30 kwietnia 2004 r. o świadczeniach przedemerytalnych (tekst jednolity: Dz.U. z 2013 r., poz. 170) osobie, posiadającej określony w ustawie wiek i staż ubezpieczeniowy i jest wypłacane przez organ rentowy na wniosek osoby uprawnionej (art. 8 ustawy) ze środków Funduszu Pracy (art. 12 ustawy). Art. 4 ust.1 ustawy o świadczeniach przedemerytalnych określa przypadki ustania prawa do świadczenia przedemerytalnego, a jedną z przyczyn ustania tego prawa jest śmierć osoby uprawnionej (art. 4 ust. 1 pkt 5 ustawy). Ustawa o świadczeniach przedemerytalnych nie zawiera własnej regulacji dotyczącej kwestii następstwa prawnego w przypadku niezrealizowanego świadczenia przedemerytalnego, dlatego rozważenia wymaga, czy brak tego uregulowania wyłącza w ogóle istnienie następstwa prawnego w przypadku niezrealizowanego świadczenia przedemerytalnego niewypłaconego z uwagi na śmierć osoby uprawnionej, czy też podstawy do wypłaty innej osobie takiego świadczenia należy poszukiwać w innych przepisach.

Za jednolicie ugruntowany w judykaturze uznać należy pogląd, że do spadku nie należą prawa do świadczeń powtarzających się z zakresu ubezpieczeń społecznych i zabezpieczenia emerytalnego. Zgodnie bowiem z jednoznacznym brzmieniem art. 922 § 2 k.c. - nie należą do spadku prawa i obowiązki zmarłego ściśle związane z jego osobą, jak również prawa, które z chwilą jego śmierci przechodzą na oznaczone osoby niezależnie od tego, czy są spadkobiercami (por. uzasadnienie wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 12 listopada 2001 r., P 2/01, OTK 2001/8/249, uchwałę składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 26 lutego 1965 r., wpisaną do księgi zasad prawnych, III PO 22/64, OSNCP 1965 nr 7-8, poz. 107 i uchwałę składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 9 grudnia 1968 r., również wpisaną do księgi zasad prawnych, III PZP 59/68, OSNCP 1969 nr 4, poz. 84). Taki wniosek wynika także z przeprowadzonej m.in. w uzasadnieniu wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 10 lipca 2000 r., SK 12/99 (OTK Zb.Urz. 2000 nr 5, poz. 14 oraz w uchwale składu siedmiu sędziów Sądu

Najwyższego z dnia 5 kwietnia 2006 r., III CZP 121/05 (OSNP 2006 nr 3-4, poz. 50), przeprowadzonej na potrzeby oceny dopuszczalności drogi sądowej, analizy pojęcia sprawy cywilnoprawnej w rozumieniu art. 1 k.c. i rozróżnienia sprawy cywilnej w znaczeniu materialnoprawnym, jako sprawy wynikającej ze stosunków z zakresu prawa cywilnego, rodzinnego i opiekuńczego oraz z zakresu prawa pracy od sprawy cywilnej w znaczeniu formalnoprawnym, tj. sprawy, nie mającej charakteru cywilnego, ale uznanej za sprawę cywilną z uwagi na jej rozpoznawanie według przepisów Kodeksu postępowania cywilnego. Odwołanie się do poglądów wyrażonych w powyżej przytoczonych orzeczeniach jest o tyle uzasadnione, iż zawierają one definicję sprawy cywilnej w znaczeniu materialnoprawnym, opartą na dorobku doktryny i judykatury, którą to definicję Sąd Najwyższy podziela.

Stanowisko takie jednoznacznie wskazuje, iż sprawa o świadczenie przedemerytalne, będące świadczeniem z zabezpieczenia społecznego, nie jest sprawą cywilną w znaczeniu materialnoprawnym, stąd nie mają do niej zastosowania przepisy Kodeksu cywilnego, w tym przepisy Księgi czwartej „Spadki” (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 kwietnia 2007 r., I UK 315/06, OSNP 2008 nr 9-10, poz. 147). Uprawnienie do tego świadczenia wygasa zatem z chwilą śmierci osoby uprawnionej i nie przechodzi na jej następców prawnych na zasadach określonych w art. 922 § 1 k.c.

W rozpoznawanej sprawie Sąd Apelacyjny, jako podstawę nabycia przez E. G. prawa do niezrealizowanego świadczenia przedemerytalnego po zmarłym w toku postępowania apelacyjnego mężu W. G., wskazał art. 136 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (tekst jednolity: Dz.U. z 2013 r., poz. 1440), z którego wynika, że w razie śmierci osoby, która zgłosiła wniosek o świadczenia określone ustawą, świadczenia należne jej do dnia śmierci wypłaca się wymienionym w tym przepisie osobom, w tym w pierwszej kolejności małżonkowi ubezpieczonego. Powołany przepis reguluje sytuację prawną osób bliskich ubezpieczonego, który zmarł po złożeniu wniosku o świadczenie przewidziane ustawą o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (tzw. niezrealizowane świadczenie), które to świadczenie, jak powyżej wskazano, jako prawo majątkowe ściśle związane z

osobą zmarłego, w myśl art. 922 § 2 k.c. nie wchodzi w skład spadku i nie podlega dziedziczeniu.

Umknęło jednak uwadze Sądu Apelacyjnego, że powołany przez niego art. 136 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach nie może stanowić samodzielnej przesłanki przyznania prawa do niezrealizowanego świadczenia na rzecz żony zmarłego ubezpieczonego, która przystąpiła od postępowania, a to wobec faktu, iż świadczenie przedemerytalne, o które wystąpił ubezpieczony W. G., nie jest świadczeniem określonym ustawą o emeryturach i rentach. Trafnie także zarzucił skarżący, że art. 11 ustawy o świadczeniach przedemerytalnych, przewidujący w punkcie 1 odesłanie w sprawach nieuregulowanych ustawą do wymienionych przepisów ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, wśród przepisów znajdujących zastosowanie do świadczeń przedemerytalnych nie wymienia art. 136 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach, a więc przepisu, na którym oparł Sąd Apelacyjny swoje rozstrzygnięcie. Zdaniem Sądu Najwyższego, kwestii pominięcia przez ustawodawcę art. 136 ust.1 wśród przepisów, do których odsyła art. 11 ustawy o świadczeniach przedemerytalnych, nie można traktować jako przypadkowego, tym bardziej w sytuacji, gdy art. 11 pkt 1 zawiera odesłanie do innych przepisów zamieszczonych w rozdziale 3 zatytułowanym „Ogólne zasady wypłaty świadczeń” Działu IX „Postępowanie w sprawach świadczeń i wypłaty świadczeń” ustawy o emeryturach i rentach, w tym art. 135 oraz art. 136b. Zauważyć należy, że kwestią stosowania art. 136 ust.1 ustawy o emeryturach i rentach w związku z art. 11 ustawy o świadczeniach przedemerytalnych zajmował się już Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 18 kwietnia 2007 r., I UK 315/06, OSNP 2008 nr 9-10, poz. 147, uznając, że ustawodawca wolę nie dopuszczenia możliwości przejścia uprawnień do świadczenia przedemerytalnego na inne osoby wyraził wprost poprzez pominięcie w przepisie art. 11 przepisu art. 136 ustawy o emeryturach i rentach i Sąd Najwyższy w składzie rozpoznającym niniejszą sprawę w pełni ten pogląd akceptuje. Analogiczne wyłączenie możliwości przejścia uprawnień na inne osoby, wymienione w art. 136 ust.1 ustawy o emeryturach i rentach zastosował ustawodawca również w art. 15 pkt 1 ustawy z dnia 27 czerwca 2003 r. o rencie socjalnej (tekst jednolity: Dz.U. z 2013 r., poz. 982), nie wymieniając tego przepisu wśród przepisów ustawy o emeryturach i rentach,

mających zastosowanie w sprawach nieuregulowanych (por. postanowienie Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 27 października 2011 r., III AUa 488/11, OSAŁ 2011 nr 4, poz. 40).

Reasumując, za zasadny uznać należało zarzut skargi kasacyjnej, że art. 136 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (tekst jednolity: Dz.U. z 2013 r., poz. 1440) nie mógł stanowić podstawy do nabycia przez żonę zmarłego w toku postępowania ubezpieczonego prawa do nierealizowanego świadczenia przedemerytalnego, albowiem przepis powyższy nie znajduje zastosowania do świadczeń przedemerytalnych na podstawie art. 11 pkt 1 ustawy z dnia 30 kwietnia 2004 r. o świadczeniach przedemerytalnych (tekst jednolity: Dz.U. z 2013 r., poz. 170).

Mając na uwadze powyższe, Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c.